

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբի. Կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրություն են միմայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցեն. Տիֆլիս, Պետական «Մշակ».

Համար № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւտան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Ցայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր առղամային 10 կոպէկ.

Տէլէ ֆոն № 253.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԿԵՍ ՏԱՐՎԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԵԴԻ

ՄՇԱԿԻ վեց ամսվայ գինը է, յուլիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը, Վեջ րուբի, մէջ ամսվանը—մէկ րուբի, Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն կէս տարվայ համար 3 դրամու ներառյալ բաժանորդները—16 Գրանի.

Կարութեան ուրիշ գաղաքաներից «ՄՇԱԿԻ» գրիւլու համար եւ առաջարակ նամակներ եւ ծրաներ ուղարկելու, պէտք է գնում նետենեալ հասցեով. ՏԻՓԼԻՍ, Պետական «ՄՇԱԿ», ինչ արտասահմանից TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Ցայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

ԱՊԱՀԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐՎԱՅԻ ՏԻՎԻ

Համար Վ. Այտընեան. Ենթի, Տեսական Տարա-Մուրայի աշխատութիւնների հրատարակութեան օգտին. Նամակ էջմանի դատից. Նամակ Ամբարդութեան. Ներքին բորբ.՝ ԱՐՏԱՀԻԿ, Տեսական Տիվի ին. Քաղաքական աշխարհից, Արտաքին բարեկանութեան մասին. Արտաքին ՏԵՍԱՀԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Ազատագրութիւն.

Հ. ԱՐՄԵՆ Վ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ

Երեկ, յուլիսի 9-ին, ստացանք Վիճնայից հետեւալ հետազիրը.

Միխթարեան Միաբանութիւն ծանուցանէ հերապարհան Այտընեան արբանօր մահը, որ դիմուալ յուլիս 21, գիշերը:

Ահա մի մեծ կորուստ էր.

Միխթարեան մի վարդապետի անուն լսելիս մենք ամենից առաջ հարց ենք տալիս, ինչ մոռացի այդ տարու, սեւ տարին, երբ անուր գաղաքանութիւնները տարածված էին թիւրքաց Հայաստանի մէջ. Չը նայած ողբար օրերին, հայերը ամեն կողմից շտաբեցին իրանց անկեղծ չնորհաւորութիւնները մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան, վաղուց էր, ինչ դէն էր գրել գրիչը:

Բայց թողաքերով գրական աշխատարար գրծը նա մինչեւ վերջը փայլու էր իրեն մի վերին աստիճանի լաւ մարդ եւ լաւ հայ. Դա մէկն էր այն պատկառելի բնաւորութիւններից, որոնց անքան հարուստ է եղել—եւ յուսանքը,

Կ. Պինի Միխթար Սերամատացու մեծագործ հիմնարկութիւնը: Այդպիսի բնաւորութիւններն են, որոնք բարձր են պահում Միխթարեան միաբանութեան պատիւ, խնարկեցնում են նոյն իսկ ֆանտակոս կրօնամուներին այդ վանական հիմնարկութեան առաջ:

1895 թւականին տօնվում էր հ. Արմէնի բահանայագործութեան յիմնամեայ յօրեկեանը Ո՞յ է մոռացի այդ տարու, սեւ տարին, երբ անուր գաղաքանութիւնները տարածված էին թիւրքաց Հայաստանի մէջ: Չը նայած ողբար օրերին, հայերը ամեն կողմից շտաբեցին իրանց անկեղծ չնորհաւորութիւնները մատուցանել յօրեկեարին: Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

1895 թւականին տօնվում էր հ. Արմէնի բահանայագործութեան յիմնամեայ յօրեկեանը Ո՞յ է մոռացի այդ տարու, սեւ տարին, երբ անուր գաղաքանութիւնները տարածված էին թիւրքաց Հայաստանի մէջ: Չը նայած ողբար օրերին, հայերը ամեն կողմից շտաբեցին իրանց անկեղծ չնորհաւորութիւնները մատուցանել յօրեկեարին: Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Համագուցեալ հ. Արմէն արքափիսկոպոս Այտընեան առաջ գուցէ բոլոր լեզուներու մատուցանել յօրեկեարին. Հ. Արմէնը այդ օրերու միխթարդանութիւնները տարածված էին քանի քաղէներ բերեց իր ազգին թիւրքաց հարեւանութեան առաջ:

Իրավուցեալ հ. Կարաքանակութեամբ էր վերաբերութիւնը այդ պատկանելի ծերունուն:

Այսօր Այտընեան էլ չը կայ: Եւ անկասկամ մեր հասարակութիւնը, որ 1895-ին իր ջերմ բարեմայի թիւրքաներն էր ուղարկում նրան, այսօր մի խոր վիշտ կը գցայ նոյն սիրելի մարդու մարդու մարդու մարդու մարդու մարդ

այնուամենայնիւ դա ճշմարտութեան մի կորի
է ամփոփում իր մէջ, մանաւանդ հանգուցեան
Հումբէրտի թագաւորութեան վերաբերմանը
Սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ սա մի ան-
պիսի յարաբերութիւն է, որ անհրաժեշտորէ
առաջ պէտք է գար ուժեղի եւ թոյլի նի
զակալցութիւնից եթէ ուժեղը կարիք է զգու-
թոյլին, վերջինս անհամեմատ աւելի է կարօ-
ուժեղին:

կերը թոյց աւշտի ու անուն ու անուն մատչելի ձեռով ասեց, որ
հոգակաւոր ողբը մատչելի ձեռով ասեց, որ
շատ խոր ապաւորութիւն արեց՝ ակներեւ ա-
նալորդի չնորհիւ. վերջը խօսեց քահանայա-
կան վաեմ կոչման մասին եւ յորդորներ կար-
դաց ներկայ գտնվող գիւղական քահանաներին,
որ անձնուիրաբար ծառայեն իրանց ժողովրդի
հոգեկան շահերին. Բազմաթիւ աղօթողները
գոհ սրտով հեռացան և կեղեցուցաւ:

Դիլիջանի մեզ գրում են հետեւալը՝
և վաստեղի սիրողները մեզանում ամարանոց ե-
կած գերասանների հետ դիտաւորութիւն ունեն
աշողեցնել մի քանի ներկայացումներ։ Կիրակի
օր, յուլիսի 7-ին, տեղի ունեցաւ մի ներկա-
յացում կազմված հայերէն եւ ռուսերէն վօդը-
վիներից։ Միւս ներկայացումը տեղի կունե-
տացնիկայ շաբաթ օր, յուլիսի 18-ին։

Ավագ Աշուական մաս գրում են. «Յուլիսի 7-ին, երեկոյեան, քաղաքային ժողովարարակի դահլիճում տիկին Զարէլ եւ դերասան Ամօ, սիրողների մասնակցութեամբ խաղացին «Եղբայր եւ Քոյր» դրաման։ Խաղն ընդհանրապէս առաջարկութեան մաս անդառչէ»

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Գաւառում ըստանրապէս առատ բերք է սպասվում, եթէ միայն գեղեցիկ արաերը, որոնք գեռ հչ մի վըտանդի չեն Ենթարկվել վերջը ցրտատար ՀՀ լինեն Վերջին երկու անձրեւները շատ նպաստեցն. Դժբաղդաբար այդ անձրեւները չեն դաշնակցութեան քաղաքականութեան մտած իսկ Բիւլօվը իր տեսակէտը գեռ յունվարի 8-արտասանած ճառումն էր պարզել. եւ Պրինց տիի բացատրութիւններից յետոյ՝ «Figaro» թղթակցի հետ տեսնվելիս՝ աւելի լրացուց պարզաբանութիւններ էր տուել:

Այս բոլոր մակառությունները զամարանակ այն էր թէ երեքպետեան դաշնակցութիւնը Եպաշտպանողական բնաւորութիւն ունի միանգամայն հեռու է յարձակողական դիտարութիւններից. միւս կողմից թէ նա չէ ծառայում շահագործոված պետութիւններից միանմէկին, այլ ընդհանրապէս բոլոր մամնակցուներին; ի նկատի ունենալով Գրանս-իտալական յարաբերութիւնների լաւանալը՝ Պրինէտախն Բրացատրութիւնների մէջ կարեւոր համար առանձնապէս շնչառել թէ երեքպետեան դա

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՂԱՔՈՎՈՆ ԱԾԽԱՐԴԻՇԻԾ

Ազգերի մրցման այս յախուռն եւ նետրդայրս
լինանում, ուր անմիջական պատերազմները
հետզիւտէ չափազանց վտանգաւոր եւ ճակա-
սագրական են դառնում՝ ինքնապահպանու-
թեան աջող մի զէնք է համարվում, այսպէս
կոչիլ, զինված խաղաղութիւնը։ Այս տեսակ
խաղաղութեան մի ակտ է երեքպետ եւ առն
դաշնակցութիւնը, որ մօտ 20 տարի է
արդէն գոյութիւն ունի եւ որը նորերս թերլի-
նում կուտքիւլօվի՛ եւ աւտարիական ու իտա-
լական դեսպանների ստորագրութեամբ պաշ-
տօնապէս վերանորոգվեց։

Նրեպակետեան դաշնակցութեան հիմնադիրն է իշխան Բիսմարկը։ Այս մեծ քաղաքագէւոր 1866-ին Աւստրիային հասցրած զգալի հարվածից յառոյ՝ 70-ական թուականների վերջերին կում Անդրաշչի միջոցով աջողքեցեց դաշնակցական կապեր հաստատել դանուբեան յաղթված պետութեան հետ։ Կարճ ժամանակից յետով՝ 1883-ին նա այդ կազմը վերածեց երեքպետեան դաշնակցութեան, որ առաջին անդամ վերանորոգվեց 1891 թուին։ իսկ այժմ երկրորդ անդամն է վերանորոգվում եւ տեւելու է մինչեւ ֆրանս-իտալական յարաքարութիւնները։ Ցանարդէլի մինիստրութիւնը արտաքին գործերի ղեկավաւ, Պրինէտարի նաւագողեցրեց ոչ միայն Միջերկրական ծառափով բարեկամական համաձայնութիւն կազմեց յացնել Ֆրանսիայի հետ, որ մօտիկ ապագայում անշուշտ իր բարերար պտուղներն է ալու, այլ եւ Տիրպուսի, Մալտայի եւ աֆրիկան սահմանագծերի վերաբերմամբ Անգլիայի հետ բանակցութիւններ սկսեց եւ աջող ե

1815-ի մայիսի 6:
Անկատակած է, որ դաշնակցութեան պատկանող երեք՝ պետութիւններից — Գերմանիա, Աւստրիա-Անգլիա և Ռուսարիա, իտալիա — զեկավարող դերը խաղում է ամենաառաջեղաց — Գերմանիան:

Աւստրիայի համար Գերմանիայի բարեկամութիւնը համառեա մի ներորդն անհոգաժետութեան մասաւում է ամառական թերթերը, ի հարկէ, մեծ բականութեամբ են արձանագրում երեքստեան դաշնակցութեան վերանորոգութիւնը: «Kön. Zeit.» նկատուած է — «իսաղաղութեանը բարեկամները սրտագին գոհունակ թեամբ պէտք է ողջունեն դաշնակցութեանը»:

թիւնը։ Զախակողմեանները սկզբում շատ խիստ էին տրամադրված դէպի երեքպետեաց դաշնակցութիւնը, ոս ակնյայտնի կերպով երեւաց 1891-ի գերանորոգութեան ժամանակի Խոկ այժմը դժգոհութեան մի թեթեւ նշան միայն Միւլնում երեւաց։ Մինխստրական օրգան «Տրիսառ»-ն, որ կրիսպիֆի դործունէութեան առաջին շրջաններում հակառակ էր դաշնակցութեան եւ յետոյ կամաց-կամաց իր դիրքը փոս

—Գերմանական կայսրը, ինչպէս հաղորդում
է «Caffaro» լրագիրը, տեղեկացրեց Հռոմ քա-
ղաքի սինդիկ պրինց Կօլոննային, որ ինքն կը
պա Գեօթէի առջանի առմանն ներկա ինելու-

պատճեն կաշուացիութեան «ասլիուագի և է գու-
տակար լինելը» (հակառակ նախկին ըմբռնման
թէ՝ դա պատերազմական մի զէնք է միայն):
«Tribuna»-ի Կարծիքով, մոքերի այս փոփո-
—«Daily News» լրագիրը եր գոհունակութիւնն
է յայտնում թագաղբական հանդէմները կրծա-
տելու եւ օտար պրինցներին պաշտօնական հը-
ռաւելուներ չուուարինու առիթով: Լրագիրն ա-

Խութեանը շատ է նպաստել իտարօ-անգլիական եւ մանաւանդ ֆրանսիական բարեկամութիւնը։ Ֆրանսիական թերթերից «Figaro»-ն նկատում է ԲԵ երեսականը, ուստի թիւնը

միանգամայն խաղաղ բնաւորութիւն է կրում եւ աղատ է կասկածներ ներշնչելուց: «Temps», «Petite République» եւ ուրիշները առանձին ուշադրութիւն են դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ դաշնակցութիւնը հակաֆրանսիական ոչինչ չէ պարունակում: Երեքպետեան դաշնակցութեան հետ միասին «Temps» իրեւ խաղաղութեան մի զօրեղ գրաւական մատնանիշ է նում ֆրանս-ռուսական երկպետեան դաշնակցութիւնը:

Անգլիական թերթերից «Standard» Նկատում
է թէ «քաղաքական ասպարէզում երեքպետեան
դաշնակութեան վերանորոգութիւնը ոչ մի
որոնց թւում եւ արիստօկրատիայը չափ սար
կայացուցիչները Ներկայումս արդէն կազմա
կերպում են վիճայի տեղական մասնաժողով

Այս լրագրական կարծիքներին կից՝ յուլիսի 3-ին լորդ Կրանթօրն անզվիական ստորին պալատում եւ Դէկասսէխ ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովում երեքակետեան դաշնակցութեան առիթով տեղի ունեցած հարցապնդրւմներին՝ հանգստացնող մեկնութիւններ տուին:

«Խաղաղութիւնը ապահովված է», այսպէս է նկատում Բիլով «Figaro»-ի թղթակցին—«Եւ մենք դրանից միայն օգուտ կարող ենք քաղել։ Մենք միշտ նրա հետ կը զնանք, ով կը պաշտպանէ խաղաղութիւնը ընդդեմ խաղաղութեան թշնամիների»։

Եռեականեան դաշնակութիւնը 19 տարվայ

ընթացքում յիրաւի խաղաղութիւն է պաշտպանել. իսկ թէ ինչ է լինելու մինչեւ 1915 թւականը—սա դեռ ապագայի հարց է:

—«Pol. Corr.» լրագրին կ. Պոլսից գրում
են, «Վեռան ժամանակներու թիւրքաց զաւառ-

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼԱՒՐԵՐ

—«Պօլ. Ծօր.» լրագրության կ. Պօլսից գրում
են. «Վերջին ժամանակներս թիւքքաց զաւառ-
ներից տեղեկութիւններ են ստացվում, որոնք
ամենամոռայլ գոյներով են նկարագրում հայ-
երկարագործների դրութիւնը: Հայերը ոչնչով
չեն պաշտպանված թիւքքաց իշխանութիւնների
կամայականութիւնից: Հայ զիւղացուց նրա
հողը խելու համար բաւական է, որ մի որ եւ
է թիւքք գուցմունք տայ դատարանին, թէ այս
ինչ հայր իրաւունք չունի հող ունենալ: «Դա-
տաստանական այդ քայլը» մանաւանդ եռան-
ում ուղղված է թիւքք ուստառանում

1895—96 թւերի անցքերից յետոյ, որոնց ժամանակ հայերի կալուածական դօկումենտների մեծ մասը պատովեցին եւ ոչնչացան: Թիւրքերը օգուտ քաղեցին այդ հանգամանքից՝ զըրկելու համար հայերից շատերին ոչ միայն նըրանց մասնաւոր սեփականութիւնից, այլ եւ կողովածել հայոց եկեղեցիների, համայնքների, եւ հիմնարկութիւնների կալուածքները: Այդ ձեւով հայերի ձեռքից խլած գոյքերի թւում գտնվում են Զնքուշ եւ Պալուարգանի վանքերի կալուածքները: Դիարքէրի վիլայէտում

Այդ վանքերն աւերվեցին ապստամբութեան ժամանակ եւ նրանց դօկումէնտներն այրվեցին։ Նոյն վիճակին ենթարկվեցին Սուրբ Յօվհաննէս կանքի եւ մի քանի ուրիշ վանքերի գոյքերը։

— Հենական լրագիրները հաղորդում են, որ լեռ զինուորները մեծ բազմութեամբ փախչում են գերմանական զօրքից: Նորեքս վեց այդպիս նաստիրի, Եանինայի եւ Սալոնիկի վիլայէտներում: Այդ միջոցները հաստատվեցին սուլթանի բրատէով, որը չուտով կը հրատարակվի:

